

DOI: [10.58423/2786-6742/2026-12-148-162](https://doi.org/10.58423/2786-6742/2026-12-148-162)

УДК 338.483:631/664

Наталія РОМАНОВСЬКА

кандидат економічних наук, доцент,
науковий співробітник відділу торговельної та промислової політики
Державної установи “Інститут економіки та прогнозування
Національна академія наук України”,
м. Київ, Україна

ORCID ID: [0000-0002-1377-7551](https://orcid.org/0000-0002-1377-7551)

Scopus Author ID: [57871566800](https://scopus.org/authorid/57871566800)

e-mail: romnatalina@gmail.com

(Corresponding author)

Тетяна РОМАНОВСЬКА

кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри технологій жирів, хімічних технологій харчових добавок
та косметичних засобів,
Національний університет харчових технологій,
м. Київ, Україна

ORCID ID: [0000-0003-3364-2408](https://orcid.org/0000-0003-3364-2408)

e-mail: romnatalina@gmail.com

ОЛІЙНОЖИРОВА ГАЛУЗЬ УКРАЇНИ МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ ТА ЕКСПОРТНА ОРІЄНТАЦІЯ

Анотація. Олійножирова галузь України є системоутворювальною складовою сегменту з переробки агропродукції та відіграє важливу роль у формуванні експортних надходжень, забезпеченні продовольчої безпеки й економічної стабільності сільських територій. В умовах фрагментації світової торгівлі та повномасштабної війни галузь зазнала глибоких структурних зрушень, пов'язаних із руйнуванням переробних підприємств, порушенням логістичних ланцюгів, обмеженням доступу до сировинних ресурсів, зростанням виробничих і енергетичних витрат, а також посиленням торговельних та регуляторних бар'єрів на зовнішніх ринках. Водночас збереження значного експортного потенціалу та здатність підприємств до адаптації актуалізують необхідність формування цілісної моделі розвитку галузі, орієнтованої на підтримку експортерів і диверсифікацію ринків збуту.

Розроблена модель розвитку олійножирової галузі України базується на комплексному поєднанні інституційного, технологічного та соціоекономічного рівнів. Інституційна складова передбачає посилення державного сприяння діяльності експортоорієнтованих виробників, стабільність регуляторного середовища, розвиток експортної й логістичної інфраструктури та формування сприятливого інвестиційного клімату в умовах торговельної невизначеності. Технологічний рівень орієнтований на впровадження інновацій у сфері глибокої переробки олійної сировини, підвищення енергоефективності виробництва, цифровізацію управлінських процесів і розширення асортименту продукції з високою доданою вартістю, конкурентоспроможної на різних сегментах світового ринку. Соціоекономічний рівень

This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons CC BY-NC 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)

спрямований на розвиток людського капіталу, збереження зайнятості в сільських регіонах та зміцнення внутрішньої бази економічної стійкості галузі.

Реалізація запропонованої моделі створює умови для зниження сировинної залежності експорту, ефективної диверсифікації ринків збуту, підвищення конкурентоспроможності української олійножирової продукції та формування стійких виробничо-економічних зв'язків у період післявоєнного відновлення. Комплексний характер моделі дозволяє адаптувати галузь до зовнішніх торговельних шоків і забезпечити довгострокове зростання доданої вартості в межах національної економіки.

Ключові слова: олійножирова галузь; експортний потенціал; модель розвитку; переробка олійних культур; додана вартість; адаптація; диверсифікація; післявоєнне відновлення.

JEL Classification: Q13, Q17, L66, F14

Absztrakt. Ukrajna olajzsiradékkipara az agrártermék-feldolgozási szegmens rendszerszervező elemének tekinthető, és meghatározó szerepet játszik az exportbevételek alakulásában, az élelmiszerbiztonság biztosításában, valamint a vidéki térségek gazdasági stabilitásának fenntartásában. A globális kereskedelem fragmentációja és a teljes körű háború következtében az ágazat mélyreható strukturális átalakulásokon ment keresztül, amelyek a feldolgozóüzemek megsemmisülésével, a logisztikai láncok megszakadásával, a nyersanyagforrásokhoz való hozzáférés korlátozásával, a termelési és energia-költségek növekedésével, valamint a külföldön erősödő kereskedelmi és szabályozási korlátokkal függenek össze. Ugyanakkor a jelentős exportpotenciál fennmaradása és a vállalatok alkalmazkodóképessége indokoltá teszi egy átfogó, az exportőrök támogatására és az értékesítési piacok diverzifikációjára irányuló ágazatfejlesztési modell kialakítását.

Az ukrán olajzsiradékkipar fejlesztésére kidolgozott modell az intézményi, technológiai és szocioökonómiai szintek komplex integrációjára épül. Az intézményi komponens az exportorientált termelők állami támogatásának erősítését, a szabályozási környezet stabilitását, az export- és logisztikai infrastruktúra fejlesztését, valamint a kereskedelmi bizonytalanság körülményei közötti kedvező befektetési klíma kialakítását irányozza elő. A technológiai szint az olajos magvak mélyfeldolgozásához kapcsolódó innovációk bevezetésére, a termelés energiahatékonyságának növelésére, a menedzsmentfolyamatok digitalizációjára, valamint a magas hozzáadott értékű, a világpiacon különböző szegmenseiben versenyképes termékínálat bővítésére összpontosít. A szocioökonómiai szint a humán tőke fejlesztésére, a vidéki foglalkoztatás megőrzésére és az ágazat belső gazdasági ellenállóképességének megerősítésére irányul.

A javasolt modell megvalósítása elősegíti az export nyersanyag-függőségének csökkentését, az értékesítési piacok hatékony diverzifikációját, az ukrán olajzsiradéktermékek versenyképességének növelését, valamint a termelési és gazdasági kapcsolatok fenntartható megerősítését a háború utáni újjáépítés időszakában. A modell komplex jellege lehetővé teszi az ágazat külső kereskedelmi sokkhoz való alkalmazkodását, és biztosítja a hozzáadott érték hosszú távú növekedését a nemzetgazdaság keretein belül.

Kulcsszavak: olajzsiradékkipar; exportpotenciál; fejlődési modell; olajos növények feldolgozása; hozzáadott érték; alkalmazkodás; diverzifikáció; háború utáni helyreállítás.

Abstract. The fats and oils industry of Ukraine is a core component of the agricultural processing segment, playing a vital role in generating export revenues, ensuring food security, and maintaining the economic stability of rural areas. Amid global trade fragmentation and full-scale war, the sector has undergone profound structural shifts caused by the destruction of processing facilities, disrupted logistics chains, restricted access to raw materials, rising production and energy costs, and intensified trade and regulatory barriers in foreign markets. At the same time, the preservation of significant export potential and the adaptability of enterprises highlight the urgent need for a comprehensive industry development model focused on exporter support and market diversification. The proposed development model for Ukraine's fats and oils industry is based on an integration of

institutional, technological, and socio-economic levels: the institutional component involves strengthening state support for export-oriented producers, ensuring regulatory stability, developing export and logistics infrastructure, and creating a favorable investment climate under conditions of trade uncertainty. The technological level focuses on implementing innovations in deep processing of oilseeds, increasing production energy efficiency, digitalizing management processes, and expanding the range of high-value-added products competitive across various global market segments. The socio-economic level aims at human capital development, preserving employment in rural regions, and strengthening the internal foundations of the industry's economic resilience. The implementation of the proposed model creates the conditions for reducing export dependence on raw materials, effective market diversification, increasing the competitiveness of Ukrainian fats and oils products, and establishing sustainable production and economic ties during the post-war recovery period. The comprehensive nature of the model allows the industry to adapt to external trade shocks and ensures long-term growth of value-added within the national economy.

Keywords: *fats and oils industry; export potential; development model; oilseed processing; value-added; adaptation; diversification; post-war recovery.*

Постановка проблеми. Олійножирова галузь є стратегічно важливою складовою сегменту з переробки агропродукції України, оскільки відіграє важливу роль у формуванні експортного потенціалу країни, забезпечує значні валютні надходження, сприяє зайнятості населення в сільських регіонах і є ключовим чинником продовольчої безпеки України. Олії використовують у харчовій промисловості як рецептурний інгредієнт харчових продуктів, у хімічній промисловості як основний матеріальний потік у виготовленні лаків, олійної фарби, оліфи, мастила, біодизелю, мийного засобу, мила, косметичних засобів а також у фармацевтичній промисловості у виготовленні емульсійних препаратів на жировій основі. Передумовами розвитку олійножирової галузі в Україні є сприятливі природно-кліматичні умови для вирощування олійних культур, наявність чорноземної орної ріллі, широке застосування олії у різних галузях народного господарства. Однак унаслідок повномасштабної війни олійножирова галузь України зіткнулася з комплексом системних проблем, що суттєво впливають на її ефективність і стійкість. Серед ключових викликів - руйнування виробничої та логістичної інфраструктури, обмежений доступ до портів Чорного моря, зростання вартості транспортування та страхування вантажів, а також нестабільність енергопостачання, що ускладнює роботу переробних підприємств. Значна частина посівних площ у південних і східних регіонах залишається тимчасово недоступною або замінованою, що призводить до скорочення виробництва соняшнику, сої та ріпаку. Крім того, галузь стикається з нестачею робочої сили, зростанням собівартості виробництва, зменшенням інвестицій і зниженням доступу до кредитних ресурсів. Додатковим фактором нестабільності є волатильність світових ринків і торговельні обмеження з боку окремих країн ЄС, запроваджені для регулювання імпорту української агропродукції. У сукупності вказані чинники знижують конкурентоспроможність галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наукових публікаціях останніх років основна увага зосереджується на аналізі стану олійножирової

галузі, ринкових тенденцій, конкурентоспроможності підприємств та впливу глобальних чинників на цінову динаміку. Значна частина досліджень спрямована на виявлення макроекономічних передумов розвитку галузі та оцінювання її ролі у формуванні експортного потенціалу національної економіки.

Світові аспекти функціонування ринку олійних культур розкрито у дослідженні І. В. Чехової [1], де проаналізовано ключові глобальні тенденції, зокрема зростання попиту, підвищення цінової волатильності та посилення конкуренції між країнами-експортерами. Авторка обґрунтовує, що світовий ринок олійних культур формується під впливом комплексу економічних та інституційних чинників, які безпосередньо транслуються на національні ринки, зокрема український.

Комплексний аналіз олійножирової галузі харчової промисловості України здійснено у праці В. Андреева [2]. Автор акцентує увагу на динаміці виробничих обсягів, структурі експорту та фінансово-економічних показниках діяльності підприємств, підкреслюючи високий рівень концентрації капіталу та значну залежність галузі від зовнішніх ринків. Зазначені особливості, на думку дослідника, зумовлюють підвищену вразливість галузі до макроекономічних і геополітичних ризиків, водночас не нівелюючи її потенціал подальшого розвитку за умови модернізації виробництва та реалізації ефективної державної політики.

Проблеми та перспективи розвитку олійножирової галузі України на галузевому рівні висвітлено у роботах І. Власенка та Т. Семка [3], а також О. А. Довгаль [4]. У зазначених дослідженнях визначено ключові виклики, пов'язані з логістичними обмеженнями, технологічною зношеністю виробничих потужностей та залежністю від світової кон'юнктури. Водночас наголошується на системному значенні олійно-продуктового підкомплексу для формування експортних валютних надходжень і доходів сільськогосподарських виробників, а також на необхідності забезпечення збалансованого розвитку сировинної та переробної ланок.

На рівні підприємств олійножирової промисловості економічні аспекти їх функціонування проаналізовано у дослідженні О. С. Бойка та Л. М. Гейко [5]. Автори визначають ключові показники фінансово-господарської діяльності підприємств та виявляють проблеми їх фінансової стійкості, обґрунтовуючи потребу в підвищенні ефективності управління та адаптації до динамічних змін ринкового середовища.

Маркетингові аспекти забезпечення конкурентних переваг олійножирового бізнесу України розглянуто у роботі [6]. Дослідження виявило, що орієнтація на ринки збуту, споживчі переваги та міжнародні стандарти є важливою умовою зміцнення позицій українських виробників на зовнішніх ринках.

Взаємозв'язок українського та європейського ринків соняшникової олії проаналізовано у статті [7], де показано динамічну інтеграцію ринків і зростання залежності внутрішніх цін від європейської кон'юнктури. Отримані результати

підтверджують високий рівень відкритості олійножирової галузі України та її чутливість до зовнішніх економічних змін.

Подальший розвиток тематики впливу зовнішніх чинників на ринок олій представлено у дослідженні [8], де на основі аналізу часових рядів обґрунтовано зростання волатильності цін на соняшникову та оливкову олії в умовах війни росії проти України. Це актуалізує необхідність урахування геополітичних ризиків у формуванні економічної політики галузі.

У публікації [9] обґрунтовано перспективи розвитку біоекономіки України через поглиблення переробки аграрної сировини, зокрема кукурудзи, у контексті декарбонізації, що формує методологічне підґрунтя для розроблення моделей розвитку експортноорієнтованих переробних галузей, у тому числі олійножирової.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість наукових праць, присвячених розвитку олійножирової галузі України, більшість досліджень зосереджені на окремих аспектах її функціонування - виробництві олійних культур, експортному потенціалі, цінній кон'юнктурі, регіональних особливостях або впливі кризових явищ на діяльність підприємств. Водночас недостатньо опрацьованими залишаються питання системної адаптації олійножирової галузі до умов повномасштабної війни та післявоєнного відновлення, зокрема з урахуванням обмежень логістичної інфраструктури, енергетичних ризиків, нестабільності зовнішніх ринків і скорочення ресурсної бази. Саме ці питання є предметом подальшого наукового аналізу та потребують розробки моделі адаптації.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є комплексний аналіз сучасного стану олійножирової галузі України та обґрунтування напрямів її адаптації до умов повномасштабної війни й післявоєнного відновлення з урахуванням змін ринкової кон'юнктури, логістичних обмежень, цінової волатильності та зростання зовнішніх економічних ризиків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження української економіки кваліфікували її як малу, відкриту та сировинну. В Україні переважає випуск продукції сировинного характеру та неглибокої технологічної обробки [10].

Одним із стратегічних напрямів дії Уряду України, схвалених Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2024 р. № 1163 Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року [11], є розвиток українського виробництва харчової продукції, що є безумовним пріоритетом в рамках реалізації національної стратегії з переходу від сировинної моделі економіки до високотехнологічних галузей та збільшення доданої вартості готової продукції. У стратегії зазначено, що виробництво та експорт сировинних товарів (зернових та олійних культур, олії та продуктів її переробки) не мають скорочуватися, оскільки вони є

висококонкурентними видами продукції та важливими джерелами надходження іноземної валюти.

Основні продукти олійножирової галузі України включають як сировину, так і готову продукцію, що відрізняється за типом переробки та сферою використання. У 2024 р. Україна зайняла друге місце [12] у світі за виробництва насінневої маси соняшника, п'яте місце за експортом та друге місце за внутрішнім споживанням; чотирнадцяте за виробництвом та внутрішнім споживанням ріпаку та третє за його експортом; дев'яте місце за виробництвом сої та шосте за її експортом. Інформацію про збір сім'янок соняшника, насіння ріпаку та сої в Україні за 2024 рік чітко візуалізовано в матеріалах [17–19] у розрізі областей.

Через повномасштабну війну, що розпочалася у лютому 2022 року, вирощування олійних культур зазнало втрат у більшості областей вирощування (табл. 1)

Таблиця 1.

Аналіз втрат виробництва олійних культур*

Область	Причини втрат
Херсонська область	тривала посуха та руйнування зрошувальної інфраструктури після підриву Каховської ГЕС. Аграрний сектор південних регіонів України зазнав значних втрат, та особливо виробництво олійних культур.
Запорізька, Донецька області (тимчасово окуповані / райони на лінії фронту)	частину полів не було оброблено. Олійножирова галузь масово втратила потужності або працює у обмеженому режимі.
Харківська область	зазнала найбільших втрат у сільському господарстві через бойові дії.
Миколаївська область, Одеська, Дніпропетровська області	посуха, кліматичні аномалії, дефіцит вологи, поширення хвороб і шкідників, ускладнення нормального аграрного циклу через війну, неможливість якісно обробити поля.

* Сформовано авторами

Соняшникова олія є провідним продуктом галузі, що використовують як у харчовій промисловості, так і для промислових цілей. Ріпакову олію застосовують переважно у харчовій промисловості та для виробництва біодизелю, забезпечуючи одночасно харчові та енергетичні потреби. Соеву олію використовують у харчовій промисловості, для консервації продукції, а також у тваринництві як компонент кормів. Україна експортує близько 90-97 % від виробництва даних олій. Кукурудзяна, льняна, гірчична та інші олії є нішевіми продуктами галузі, що частково використовують для харчових потреб, для виробництва емульсійних косметичних засобів і частково орієнтовані на експортні поставки. Маргарин і кулінарний жир широко застосовують у кондитерській та хлібобулочній галузях харчової промисловості. Соняшниковий, соєвий та ріпаковий шрот чи макуха є побічними продуктами переробки олійних культур. Харчові білкові концентрати й ізоляти використовують у промисловому

виробництві хлібобулочних виробів, кондитерських виробів, молоковмісних продуктів та готових страв. Високий вміст білка у шроті чи макусі визначає їхнє використання як кормових добавок чи преміксів у тваринництві, що забезпечує ефективне використання сировинних ресурсів та підвищує економічну ефективність виробництва. Соняшникове лушпиння частково спалюють у заводській котельні, ефективно використовуючи поновлювану паливну сировину і диверсифікуючи енергоносії, а невикористаний надлишок гранулюють та продають у країни ЄС. Біодизель виробляють переважно з ріпакової та соняшникової олій. Виробництво біопалива дозволяє диверсифікувати асортимент продукції переробки олійних культур, зменшити залежність від традиційних джерел енергії та орієнтуватися на зовнішні ринки збуту, що має стратегічне значення для економіки країни.

На рис. 4 представлено розміщення найбільших олійноекстракційних заводів України станом на 2024 рік із зазначенням їх виробничих потужностей та належності до провідних агропромислових груп. Карта демонструє концентрацію підприємств переважно у центральних, південних та східних регіонах країни, що зумовлено близькістю до сировинної бази та логістичних шляхів. Кольорові маркери відображають приналежність заводів до таких компаній, як Kernel, Bunge, МХП, ViOil, Delta Wilmar, Oliyar, Щедро Group та інших, а розмір і числове значення позначок показують річну потужність переробки в тисячах тонн (від 80 до 1000 тис. т/рік).

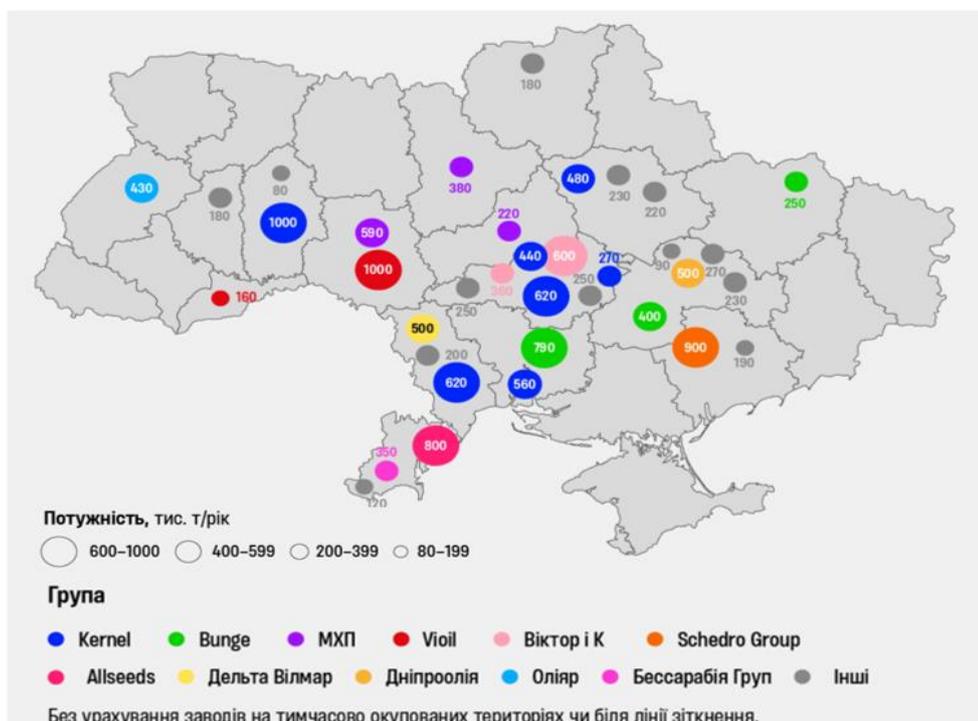

Рис. 4. Найбільші олійноекстракційні заводи України станом на 2024 рік [20]

Найпотужніші заводи зосереджені у Дніпропетровській, Кіровоградській, Миколаївській та Вінницькій областях, що підкреслює їх ключову роль у формуванні виробничого потенціалу олійножирової галузі України. На рис. 4 не враховано підприємства, розташовані на тимчасово окупованих територіях або поблизу лінії бойових зіткнень.

Під час повномасштабної війни в Україні відбулися суттєві структурні зміни в олійножировій галузі. До початку війни в Україні функціонувало близько 70 заводів з переробки соняшнику, загальна базова потужність яких становила приблизно 58 000 тонн на добу [13]. Частина переробних підприємств тимчасово припинила переробку насінневої маси соняшнику, переорієнтувавшись на переробку сої, яка мала кращу маржинальність та доступність у певних регіонах. Інші підприємства вимушено зупинені через низьку економічну доцільність роботи, високу собівартість логістики та енергоресурсів. Близько 34 з цих заводів (станом на 2022 рік) припинили свою роботу, що суттєво вплинуло на обсяги переробки олійних культур у країні [13], зокрема два олійнопереробні заводи компанії «Кернел», окуповані росією на початку війни у лютому 2022 року або зазнали серйозних пошкоджень через російський наступ у Харківській області й відновлення переробних потужностей неможливе у найближчому майбутньому.

Найкритичнішим наслідком повномасштабної російської агресії для олійножирової галузі України стали прямі фізичні втрати виробничих потужностей. У результаті ракетних ударів, артилерійських обстрілів, тимчасової окупації територій та бойових дій зруйновано або суттєво пошкоджено низку олійноекстракційних заводів, елеваторів, складських комплексів та допоміжної інфраструктури. Найбільших збитків зазнали підприємства, розташовані у південних та східних регіонах України, зокрема у Харківській, Донецькій, Луганській, Запорізькій, Херсонській та Миколаївській областях.

Знищення або виведення з експлуатації олійноекстракційних заводів призвело не лише до скорочення переробних потужностей, а й до розриву локальних виробничих ланцюгів, втрати робочих місць та зниження економічної активності в регіонах. Окремі підприємства були повністю зруйновані й не підлягають оперативному відновленню, що формує довгострокові структурні обмеження для галузі. Додатковим негативним чинником стала втрата технологічного обладнання, яке в умовах війни було частково знищене або викрадене.

Руйнування олійножирових підприємств має також значний непрямий економічний ефект, оскільки впливає на функціонування суміжних секторів: аграрного виробництва, транспорту, логістики та енергетики. Втрата переробних потужностей у прифронтових регіонах зумовила необхідність транспортування сировини на значні відстані до відносно безпечних областей, що підвищило

собівартість продукції та знизило конкурентоспроможність українських виробників на світових ринках.

Попри масштабні втрати, олійножирова галузь продемонструвала певну стійкість завдяки релокації окремих підприємств, частковому відновленню виробництва у деокупованих регіонах та залученню резервних потужностей. Однак повноцінне відновлення зруйнованих олійноекстракційних заводів потребує значних інвестицій, державної підтримки та залучення міжнародної допомоги, що актуалізує питання інтеграції відбудови галузі у загальну стратегію післявоєнного відновлення економіки України.

В Україні близько 18 % потужностей з переробки соняшнику належать аграрній групі «Кернел», яка визнана найбільшим у світі експортером соняшникової олії та ключовим постачальником сільськогосподарської продукції з регіону Чорноморського басейну на світові ринки. На частку компанії припадає близько 8 % світового експорту соняшникової олії, яку компанія постачає до понад 60 країн. Понад 90 % виробленої соняшникової олії зазначена компанія експортує оптом на ключові ринки, так як Індія, Європа, ОАЕ, Туреччина та Ірак [14].

Деякі переробні підприємства припиняли переробку насінневої маси соняшнику і переходили на сою, а деякі просто зупинялись через відсутність економічної доцільності переробки соняшнику. Заводи, що залишилися в експлуатації, активно шукають альтернативні джерела сировини, такі як ріпак та соя, для підтримки обсягів переробки та збереження рентабельності [15]. Підприємства, що продовжили діяльність, почали активно диверсифікувати сировинну базу, збільшуючи частку ріпаку та сої у структурі переробки, що дозволило підтримати рівень завантаженості потужностей і зберегти рентабельність виробництва. Водночас, у 2022–2025 роках, навіть в умовах воєнного стану, в Україні було побудовано та модернізовано низку нових олійноекстракційних підприємств. Завдяки цим проектам переробні потужності галузі залишаються на рівні, що дозволяє переробляти олійні культури та зберігати експортний потенціал України.

Українські олійноекстракційні заводи здатні одночасно переробляти майже весь урожай соняшнику та ріпаку, що становить близько 20,2 млн тонн на рік. Більшість підприємств легко адаптуються до переробки як соняшнику, так і ріпаку. Водночас перехід на сою є складнішим через особливості технологічного процесу та специфіку хімічного складу сировини. Сою переробляють монопереробні заводи, сукупна потужність яких складає близько 2,4 млн тонн насіння сої на рік. Наявна сировинна база та експортний потенціал дозволяють значно наростити обсяги, тому будівництво соєпереробних підприємств залишається привабливою інвестиційною можливістю. У 2024/2025 маркетинговому році в Україні переробили 2,3 млн тонн насіння сої і 0,5 млн тонн насіння ріпаку, а експортували – 3,8 млн тонн сої, і 3,2 млн тонн ріпаку. Німеччина, Бельгія, Нідерланди, Франція, Велика Британія експортують ріпак для виробництва біопалива і харчових продуктів. За результатами

2024/2025 маркетингового року, рівень завантаженості переробних потужностей ріпаку становив лише 65 % [16].

Максимальна переробка олійних культур у межах країни є важливим стратегічним напрямом розвитку олійножирової галузі, оскільки сприяє підвищенню економічної стабільності, зростанню доданої вартості, розвитку технологій і модернізації виробничих потужностей. Реалізація цієї стратегії дає змогу зменшити сировинну орієнтацію експорту та посилити конкурентоспроможність національної продукції на світових ринках.

Для ефективного впровадження стратегії поглибленої переробки олійних культур необхідно враховувати низку ключових чинників. Насамперед ідеться про активізацію інвестицій у переробну інфраструктуру, зокрема створення нових і модернізацію наявних олійноекстракційних підприємств. Формування національної політики стосовно максимального залучення олійних культур до внутрішньої переробки є важливою передумовою зростання потужностей підприємств. Важливу роль відіграє стимулювання внутрішнього ринку через реалізацію державних програм сприяння діяльності підприємств переробної галузі, а також розширення експортних ринків збуту продукції з високою доданою вартістю. Особливої уваги потребує забезпечення стабільної сировинної бази шляхом підтримки виробництва насіння і плодів олійних культур. Особливу увагу слід приділяти оптимізації сівозмін як інструменту збереження родючості ґрунтів і забезпечення сталого розвитку аграрного виробництва.

Додатковими напрямками підвищення ефективності реалізації зазначеної стратегії є диверсифікація виробництва, зокрема розвиток нових видів продукції, включаючи вирощування і переробку високоолійних сортів олійних культур, розширення посівних площ під високоолеїновий соняшник та канолу (безрукові сорти ріпаку), виробництво органічної продукції та біопалива. Важливим завданням залишається зменшення логістичних витрат через розвиток транспортної та складської інфраструктури, що сприятиме ефективному постачанню сировини й готової продукції. Значну роль відіграє вдосконалення законодавчого забезпечення, зокрема запровадження податкових пільг, державних програм підтримки підприємств переробної галузі. У контексті сталого розвитку актуальним є впровадження екологічно безпечних та енергоефективних технологій виробництва.

Формування національної політики стосовно максимального залучення олійних культур до внутрішньої переробки може здійснюватися за рахунок введення митного податку на вивіз насінневої маси на експорт.

Подальший розвиток олійножирової галузі також пов'язаний з використанням інноваційних технологій, зокрема сучасних методів добування та рафінування олії, автоматизації з програмним управлінням виробничими процесами, та цифровізації галузі. Перспективним напрямом є кооперація виробників, створення виробничих кластерів з глибокої переробки побічних продуктів у інноваційні рецептурні компоненти суміжних галузей харчової промисловості та продуктів хімічної і паливно-енергетичної промисловостей,

об'єднання малих і середніх підприємств з метою підвищення їх конкурентоспроможності. Важливе значення мають маркетингові стратегії просування української продукції на міжнародних ринках, участь у спеціалізованих виставках та сертифікація продукції відповідно до вимог Європейського Союзу. Для забезпечення модернізації підприємств необхідним є залучення фінансових ресурсів, зокрема інвестиційних фондів, кредитних програм і міжнародних грантів.

Комплексний розвиток переробної галузі передбачає також стимулювання внутрішнього споживання олійножирової продукції шляхом популяризації якісних продуктів серед населення та підприємств харчової промисловості. Ефективним інструментом реалізації стратегічних завдань може стати державно-приватне партнерство у сфері розвитку інфраструктури, логістики та експортної діяльності. Важливим чинником підвищення ефективності управління є цифровізація галузі, зокрема впровадження аналітичних систем, технологій Big Data та штучного інтелекту для оптимізації ланцюгів постачання. Окрему увагу слід приділяти підготовці кадрів і розвитку освітніх програм для фахівців у сфері переробки олійних культур. У перспективі доцільним є розвиток експортної логістики шляхом створення логістичних хабів і оптимізації транспортних маршрутів, удосконалення нормативно-правової бази з урахуванням міжнародних стандартів якості, а також формування національного бренду «Made in Ukraine» з метою підвищення пізнаваності української продукції на світовому ринку. Важливу роль у забезпеченні стійкого розвитку галузі відіграє впровадження «зелених» технологій, енергоефективних рішень і глибокої переробки побічних продуктів.

Модель розвитку галузі має включати: забезпечення стабільної сировинної бази через підвищення врожайності, адаптацію до клімату, раціональні посівні площі; інвестиції в глибоку переробку, фасування, якісні стандарти, екологічну сталість; диверсифікацію ринків збуту (ЄС, Азія, Близький Схід, Африка), зменшення залежності від окремих імпортерів або посередників; активне використання прогнозів та моделей чутливості у стратегічному плануванні, щоб бути готовим до торговельних катаклізмів.

Модель розвитку олійножирової галузі України має базуватись на комплексному підході та передбачати взаємодію трьох ключових рівнів: інституційного, технологічного, соціоекономічного.

На інституційному рівні модель орієнтована на посилення державної підтримки, забезпечення податкової стабільності, розвиток експортної та логістичної інфраструктури, а також створення сприятливого інвестиційного клімату. Важливу роль відіграє формування ефективної нормативно-правової бази, адаптованої до міжнародних стандартів.

Технологічний рівень передбачає активне впровадження інновацій у сфері глибокої переробки олійної сировини, використання цифрових технологій управління виробництвом, технологічних рішень для отримання органічних і безпечних харчових продуктів, розвиток інноваційних продуктів хімічного

синтезу і екологічного виробництва хімічних продуктів, косметичних засобів і фармацевтичних препаратів, підвищення енергоефективності підприємств. Особливу увагу необхідно приділити розвитку глибокої переробки та виробництву продукції з високою доданою вартістю.

Соціоекономічний рівень спрямований на створення робочих місць у сільських регіонах, підвищення кваліфікації кадрів, розвиток людського капіталу та стимулювання внутрішнього ринку споживання олійножирової продукції. У сукупності модель реалізує інноваційно-інвестиційну стратегію розвитку, що поєднує економічну ефективність, екологічну стійкість і соціальну відповідальність.

Реалізація запропонованої моделі розвитку дає змогу подолати структурні дисбаланси, зменшити залежність від експорту хімічних продуктів, підвищити глибину переробки та забезпечити зростання доданої вартості в межах країни. Комплексний підхід до розвитку галузі сприятиме підвищенню її конкурентоспроможності, зміцненню позицій України на світовому ринку олійножирової продукції та формуванню стійких виробничо-економічних систем.

Висновки. Олійножирова галузь України залишається однією з ключових складових національної економіки, поєднуючи стратегічне значення для продовольчої безпеки, експортного потенціалу та розвитку сільських територій з високим рівнем інтеграції у світові ринки. Повномасштабна війна спричинила системні виклики для функціонування галузі, зокрема скорочення сировинної бази, руйнування виробничої та логістичної інфраструктури, зростання витрат і підвищення чутливості до зовнішніх економічних і геополітичних ризиків. Попри значні втрати, галузь продемонструвала адаптаційний потенціал, що проявився у диверсифікації сировинної бази, розширенні ареалу розміщення олійноекстракційних підприємств, реалізації інвестиційних проектів та збереженні експортних позицій України на світових ринках олій та шротів. Формування національної політики стосовно максимального залучення олійних культур до внутрішньої переробки є ключовою передумовою зростання доданої вартості, зниження сировинної залежності експорту та підвищення конкурентоспроможності національної продукції.

Запропонована модель розвитку олійножирової галузі, що базується на поєднанні інституційних, технологічних і соціоекономічних інструментів, створює умови для структурної модернізації, інноваційного розвитку та забезпечення економічної стійкості галузі. Реалізація комплексної стратегії розвитку олійножирової галузі сприятиме зміцненню позицій України на світовому ринку, формуванню довгострокових конкурентних переваг і забезпеченню сталого післявоєнного відновлення економіки.

У перспективі подальші дослідження доцільно спрямувати на кількісну оцінку ефективності впровадження запропонованої моделі, аналіз регіональних особливостей розвитку галузі та розробку механізмів її адаптації до умов післявоєнного відновлення економіки України.

Подяка. Наукова стаття підготовлена в рамках виконання науково-дослідної роботи.

Фінансування. Автори не отримували фінансування для цього дослідження

Конфлікт інтересів. Автори заявляють, що не мають конфлікту інтересів.

Декларація про використання ШІ. Під час підготовки рукопису автори частково використовували інструменти штучного інтелекту ChatGPT для редагування тексту. Усі результати, висновки та інтерпретації є виключно авторським внеском.

Список використаних джерел

1. Чехова І. В. Світові тенденції розвитку ринку олійних культур. *Економічний дискурс*. 2021. № 3. С. 54–62. DOI: <https://doi.org/10.36742/2410-0919-2020-3-6>
2. Андреев В. Аналіз олійно-жирової галузі харчової промисловості України. *Економіка та суспільство*. 2024. № 62. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-123>
3. Власенко І., Семко Т. Олійно-жирова галузь України: виклики та потенціал розвитку. *Товари і ринки*. 2019. № 3. С. 50–59. DOI: [https://doi.org/10.31617/tr.knute.2019\(31\)05](https://doi.org/10.31617/tr.knute.2019(31)05).
4. Довгаль О. А. Стан і перспективи розвитку олійно-продуктового підкомплексу АПК України. *Український журнал прикладної економіки*. 2020. Т. 5, № 1. С. 359–370. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2020-1-42>.
5. Бойко О. С., Гейко Л. М. Сучасний стан підприємств олійно-жирової промисловості України. *Економічний простір*. 2020. Вип. 157. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/157-6>.
6. Gonchar O., Zamkova N., Polishchuk I., Dovhan Y., Sokolovska V. Oil and fat business of Ukraine: marketing orientation for achieving competitive advantages. *European Journal of Sustainable Development*. 2020. Vol. 9, No. 4. P. 261–272. DOI: <https://doi.org/10.14207/ejsd.2020.v9n4p261>.
7. Hamulczuk M., Makarchuk O., Kuts T. Time-Varying Integration of Ukrainian Sunflower Oil Market with the EU Market. *AGRIS on-line Papers in Economics and Informatics*. 2021. Vol. 13, No. 3. P. 35–47. DOI: 10.7160/aol.2021.130304
8. Monge M. A Time Trend and Persistence Analysis of Sunflower Oil and Olive Oil Prices in the Context of the Russia-Ukraine War. *Research on World Agricultural Economy*. 2024. Vol. 5, No. 3. P. 24–36. DOI: <https://doi.org/10.36956/rwae.v5i3.1096>
9. Kushnirenko O., Venger V., Valinkevych N., Nakhovych N., Bykonja, O. Prospects for maize processing for the development of bioeconomy and decarbonisation in Ukraine. *Scientific Horizons*. 2024. № 27(7). P. 32-44. DOI: <https://doi.org/10.48077/scihor7.2024.32>
10. Кораблін С. О. *Макроекономічна динаміка України: пастка сировинних ринків*. Київ: ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України», 2017. 308 с.
11. Про схвалення Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.11.2024 № 1163-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2024-p#Text> (дата звернення: 09.10.2025).
12. IndexMundi. URL: <https://www.indexmundi.com/> (дата звернення: 09.10.2025).
13. Олійні в умовах війни: посів, залишки, переробка, умови зберігання. URL: <https://latifundist.com/spetsproekt/963-olijni-v-umovah-vijni-posiv-zalishki-pererobka-umovi-zberigannya> (дата звернення: 09.10.2025).
14. Kernel. Офіційний сайт. URL: <https://www.kernel.ua/ua/> (дата звернення: 09.10.2025).
15. Вперше в історії внутрішня переробка ріпаку та сої сягає рекордних обсягів. URL: <https://superagronom.com/news/21777> (дата звернення: 09.10.2025).

16. Мільйони, які могли б залишитися в Україні: чому треба стимулювати переробку олійних. URL: <https://ukroilprom.org.ua/news/milyony-yaki-mogly-b-zalyshytysya-v-ukrayini-chomu-treba-stymulyuvatyu-pererobku-oliynyh-317/> (дата звернення: 09.10.2025).
17. Урожай сояшнику в Україні за 2024 рік по областях. SuperAgronom.com. URL: <https://superagronom.com/multimedia/infographics/95-urojaj-sonyashniku-v-ukrayini-za-2024-rik-po-oblastyah> (дата звернення: 09.10.2025).
18. Урожай ріпаку за 2024 та 2023 роки в Україні по областях. SuperAgronom.com. URL: <https://superagronom.com/multimedia/infographics/93-urojaj-ripaku-za-2024-ta-2023-roki-v-ukrayini-po-oblastyam> (дата звернення: 09.10.2025).
19. Урожай сої за 2024 та 2023 роки в Україні та по всіх областях. SuperAgronom.com. URL: <https://superagronom.com/multimedia/infographics/94-urojaj-soyi-za-2024-ta-2023-roki-v-ukrayini-ta-po-vsih-oblastyah> (дата звернення: 09.10.2025).
20. Росія розбомбила американський завод «Олейна» у Дніпрі: дороги міста перетворилися на річку олії. URL: <https://abiznes.com.ua/rosiia-rozbombyla-amerykanskyu-zavod-oleyna-u-dnipri-dorohy-mista-peretvorylysia-na-richku-olii-7753/> (дата звернення: 09.10.2025).

References

1. Chekhova, I. V. (2021). World trends in the development of the oilseed market. *Economic Discourse*, (3), 54–62. <https://doi.org/10.36742/2410-0919-2020-3-6> [in Ukrainian].
2. Andreiev, V. (2024). Analysis of the oil and fat industry of the food industry of Ukraine. *Economy and Society*, (62). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-123> [in Ukrainian].
3. Vlasenko, I., & Semko, T. (2019). Oil and fat industry of Ukraine: challenges and development potential. *Commodities and Markets*, (3), 50–59. [https://doi.org/10.31617/tr.knute.2019\(31\)05](https://doi.org/10.31617/tr.knute.2019(31)05) [in Ukrainian].
4. Dovhal, O. A. (2020). State and prospects of development of the oil and product subcomplex of the agro-industrial complex of Ukraine. *Ukrainian Journal of Applied Economics*, 5(1), 359–370. <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2020-1-42> [in Ukrainian].
5. Boiko, O. S., & Heiko, L. M. (2020). Current state of oil and fat industry enterprises in Ukraine. *Economic Space*, (157). <https://doi.org/10.32782/2224-6282/157-6> [in Ukrainian].
6. Gonchar, O., Zamkova, N., Polishchuk, I., Dovhan, Y., & Sokolovska, V. (2020). Oil and fat business of Ukraine: marketing orientation for achieving competitive advantages. *European Journal of Sustainable Development*, 9(4), 261–272. <https://doi.org/10.14207/ejsd.2020.v9n4p261>
7. Hamulczuk, M., Makarchuk, O., & Kuts, T. (2021). Time-varying integration of Ukrainian sunflower oil market with the EU market. *AGRIS on-line Papers in Economics and Informatics*, 13(3), 35–47. 10.7160/aol.2021.130304
8. Monge, M. (2024). A time trend and persistence analysis of sunflower oil and olive oil prices in the context of the Russia–Ukraine war. *Research on World Agricultural Economy*, 5(3), 24–36. <https://doi.org/10.36956/rwae.v5i3.1096>
9. Kushnirenko, O., Venger, V., Valinkevych, N., Hakhovych, N., & Bykonja, O. (2024). Prospects for maize processing for the development of bioeconomy and decarbonisation in Ukraine. *Scientific Horizons*, 27(7), 32–44. <https://doi.org/10.48077/scihor7.2024.32>
10. Korablin, S. O. (2017). *Macroeconomic dynamics of Ukraine: the trap of commodity markets*. Kyiv: Institute for Economics and Forecasting, NAS of Ukraine. [in Ukrainian].
11. On approval of the Strategy for the Development of Agriculture and Rural Areas in Ukraine for the period until 2030 and approval of the operational plan of measures for its implementation in 2025–2027. Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine No 1163-p (2024, November 15). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2024-p#Text> [in Ukrainian].

12. IndexMundi. (2025). <https://www.indexmundi.com>
13. Latifundist. (2025). Oilseeds in wartime conditions: sowing, residues, processing, storage conditions. <https://latifundist.com/spetsproekt/963-olijni-v-umovah-vijni-posiv-zalishki-pererobka-umovi-zberigannya> [in Ukrainian].
14. Kernel. (2025). <https://www.kernel.ua/ua/> [in Ukrainian].
15. SuperAgronom. (2025). Record volumes of rapeseed and soybean processing. <https://superagronom.com/news/21777> [in Ukrainian].
16. Ukroilprom. (2025). Stimulating oilseed processing in Ukraine. <https://ukroilprom.org.ua/news/milyony-yaki-mogly-b-zalyshtysya-v-ukrayni-chomu-treba-stymulyuvaty-pererobku-oliynyh-317/> [in Ukrainian].
17. Sunflower harvest in Ukraine in 2024 by regions. (2024). *SuperAgronom.com*. <https://superagronom.com/multimedia/infographics/95-urojay-sonyashniku-v-ukrayini-za-2024-rik-po-oblastyah> [in Ukrainian].
18. Rapeseed harvest in Ukraine in 2024 and 2023 by regions. (2024). *SuperAgronom.com*. <https://superagronom.com/multimedia/infographics/93-urojay-ripaku-za-2024-ta-2023-roki-v-ukrayini-po-oblastyam> [in Ukrainian].
19. Soybean harvest in Ukraine in 2024 and 2023 by regions. (2024). *SuperAgronom.com*. <https://superagronom.com/multimedia/infographics/94-urojay-soyi-za-2024-ta-2023-roki-v-ukrayini-ta-po-vsih-oblastyah> [in Ukrainian].
20. Russia bombed the American “Oleina” plant in Dnipro: City streets turned into a river of oil. (2026). *A Biznes*. <https://abiznes.com.ua/rosiia-rozbombyla-amerykanskyy-zavod-oleyna-u-dnipro-dorohy-mista-peretvorylysia-na-richku-olii-7753/> [in Ukrainian].

<i>Отримано:</i>	03.01.2026	<i>Beérkezett:</i>	2026.01.03	<i>Received:</i>	03.01.2026
<i>Прийнято до друку:</i>	14.02.2026	<i>Elfogadva:</i>	2026.02.14	<i>Accepted:</i>	14.02.2026
<i>Опубліковано:</i>	31.03.2026	<i>Megjelent:</i>	2026.03.31	<i>Published:</i>	31.03.2026